

4. Сайко Х. Я. Професіограма корекційного педагога. *Актуальні проблеми психології* : зб. наук. пр. Інституту психології імені Г. С. Костюка. Київ : Видавництво «Фенікс», 2013. Вип. 16. Т. XII : Психологія творчості. С. 427–434

5. Софій Н. З. Підготовка педагогів до роботи в інклюзивному освітньому середовищі. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2016. Вип. 11. С. 170–175.

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-553-5-10>

МЕТОДИЧНИЙ ІНСТРУМЕНТАРІЙ ІНКЛЮЗИВНОЇ ОСВІТИ: ТЕХНОЛОГІЧНИЙ КОМПЛЕКС ВИКЛАДАННЯ ТА НАВЧАННЯ

Таранченко Оксана Миколаївна

доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник,

головний науковий співробітник

відділу освіти дітей із сенсорними порушеннями

Інститут спеціальної педагогіки та психології

імені Миколи Ярмаченка НАПН України

м. Київ, Україна

Організація якісного навчання та супроводу дітей з ООП має відбуватися із застосуванням кейсу ефективних технологій, які забезпечують продуктивний діалог і злагоджені дії всіх учасників освітнього процесу, а також враховують специфіку особливих потреб учнів. Позаяк на певному етапі освітніх трансформацій в Україні було обрано шлях розвитку дуальної системи освіти, логічним бачиться використання єдиного *цілісного методичного інструментарію*, зі спільними підходами, що забезпечує безумовну доступність, ефективність та якість навчання і супроводу осіб з особливими потребами в усіх закладах освіти країни. За результатами тривалих досліджень ми згрупували цей методичний інструментарій у кілька взаємопов'язаних, взаємопроникних технологічних комплексів: *технології соціокультурного перетворення; технології менеджменту системи освіти/управлінські технології; технології співпраці/взаємодії; технології супроводу/сервісної підтримки; технології асистування/тьюторської підтримки; технології викладання/навчання*. Така кластерна дефрагментація обумовлена тим, що

сучасний освітній простір потребує комплексного застосування дієвих практик, де кожен елемент (методичний інструмент) посилює інший. До прикладу стисло представимо останній зі згаданих технологічних комплексів.

Інструментальний комплекс технологій викладання/навчання – це широкий і розмаїтий спектр педагогічних, психологічних, технологічних та інших засобів, спрямованих на реалізацію принципів доступності, індивідуалізації навчання та дієвої підтримки учнів в освітньому процесі. Він представляє низку напрямів, прагматично орієнтованих на створення освітнього процесу прийняттого та ефективного для всіх учнів (з максимальним діапазоном особливостей і специфічних потреб). Весь цей інструментарій охоплює концептуальні рамки сучасної освітньої парадигми для проєктування навчання всіх учнів (зокрема з ООП), методи організації навчального середовища й командної взаємодії, моніторингу та індивідуального планування, а також психологічні, поведінкові підходи та практики тощо. Важливим компонентом є й допоміжні технології, що розширюють можливості учнів у здобутті знань, спілкуванні, соціальному інтегруванні. Цей багатовимірний комплекс, що акумулює методологічні, педагогічні та технологічні інструменти для забезпечення якісного академічного та соціального залучення дітей з ООП, можна стисло представити через практико орієнтовану модель з чотирма ключовими векторами, які мають складати повсякденну рутину діяльності педагогів освітніх закладів: *проєктування освітнього процесу, організація класної роботи, підтримка поведінки та соціально-емоційний розвиток, техніко-технологічна підтримка* (це умовні назви). Коротко охарактеризуємо ці вектори та окремі методичні інструменти, що сприяють їх реалізації.

1. *Проєктування освітнього процесу.* Кейс відповідного інструментарію охоплює педагогічні технології й методики, що визначають стратегії створення навчального змісту та структуру освітнього процесу з урахуванням індивідуальних особливостей учнів. Його завдання – забезпечити доступність знань, варіативність способів навчання та залучення всіх здобувачів освіти (зокрема через використання універсального дизайну для навчання, диференційованого викладання / навчання (деталізовано в багатьох наших публікаціях)¹, багаторівневої (мультирівневої) системи підтримки

---

¹ Колупаєва, А. А. (orcid.org/0000-0002-4610-5081) and Таранченко, О. М. (orcid.org/0000-0002-5908-3475) (2023) *Інклюзія: покроково для педагогів: навчально-методичний посібник (Серія «Інклюзивна освіта»)*. Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, м. Київ, Україна.

та ін.). Так, до прикладу, багаторівнева (мультирівнева) підтримка є цілісною моделлю організації підтримки в освітньому закладі (зокрема в класі), яка інтегрує академічну, поведінкову та соціально-емоційну допомогу учням, які цього потребують, передбачає, серед іншого, поведінкові втручання та створення безпечного середовища. Структура багаторівневої підтримки у педагогічній практиці на рівні класу представлена на трьох рівнях (рис. 1).

<p><i>Рівень 1 – універсальна підтримка (для всіх учнів):</i></p>	<p><i>Рівень 2 – цільова підтримка (групова) (близько 10–15 % учнів):</i></p>	<p><i>1.Рівень 3 – індивідуальна інтенсивна підтримка 2.(близько 5 % учнів):</i></p>
<ul style="list-style-type: none"> • якісне викладання; • диференціація завдань; • позитивна дисципліна; • профілактичні заходи. 	<ul style="list-style-type: none"> • додаткові заняття малими групами; • інтенсивніші вправи для подолання труднощів; • поведінкові інтервенції у малих групах. 	<ul style="list-style-type: none"> • індивідуальні програми розвитку; • робота з психологом, логопедом, корекційним педагогом; • тісна співпраця з батьками.

Рис. 1. Структура багаторівневої підтримки у педагогічній практиці на рівні класу

Освітняни, які планують практикувати багаторівневу підтримку мають тримати у фокусі уваги наступні позиції: усі діти отримують підтримку в межах освітньої системи, а не лише ті, кому надано висновок ІРЦ; втручання обираються на підставі результатів оцінювання, а не суб'єктивних вражень; моніторинг (чи допомагає підтримка?) має відбуватися регулярно; дитина може переходити між рівнями підтримки залежно від динаміки її поступу. В контексті багаторівневої підтримки доречно згадати модель реагування на втручання, яка передбачає раннє виявлення труднощів у навчанні та надання учням поетапної (рівневої) підтримки. (Тобто, якщо дитина стикається з труднощами у навчанні чи поведінці, замість того, аби чекати офіційної діагностики, педагоги і психологи освітнього закладу одразу мають застосовувати додаткові методи підтримки, аналізувати реакцію учня на них і коригувати подальші кроки).

<http://lib.iitta.gov.ua/739317/>; Колупаєва, А.А. (orcid.org/0000-0002-4610-5081) and Таранченко, О. М. (orcid.org/0000-0002-5908-3475) (2023) *Діти з особливими освітніми потребами: навчання та супровід у період повсюдної відбудови: навчально-методичний посібник* (Серія «Інклюзивна освіта»). Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України, м. Київ, Україна. <http://lib.iitta.gov.ua/739320/>

2. *Організація класної роботи.* Відповідні інструменти цього кейсу мають забезпечити створення середовища, яке не лише фізично доступне, а й психологічно безпечне, мотивуюче та соціально сприятливе. Вони визначають архітектуру взаємодії між учасниками освітнього процесу та закладають підґрунтя для формування культури різноманіття й толерантності у класі/групі (зокрема через використання спільного викладання, парного/групового навчання та ін.).

3. *Підтримка поведінки та соціально-емоційний розвиток.* Успішна реалізація інклюзивної освіти неможлива без системи цілісної підтримки, яка поширюється й на поведінковий, соціально-емоційний аспекти розвитку учнів. Цей блок охоплює комплексні підходи: зокрема превенцію/профілактику, раннє втручання, корекційні та компенсаторні заходи тощо. Інструментарій цього кейсу орієнтований на створення безпечного освітнього середовища, де всі діти почуватимуться захищеними, залученими та спроможними (як от: позитивна поведінкова підтримка; соціально-емоційне навчання; практики, засновані на усвідомленні травми (травмоінформативний підхід) та ін.). До прикладу, підходи, засновані на усвідомленні травми (в сучасних освітніх і соціальних дискурсах найчастіше використовуються термін «травмоінформовані практики») – це педагогічні, психологічні та організаційні стратегії, які враховують вплив травматичного досвіду на розвиток, поведінку та навчання дітей і дорослих. Вони ґрунтуються на визнанні того, що травма змінює когнітивні, емоційні та соціальні процеси, а тому освітнє середовище має бути безпечним, підтримуючим і стабільним. У практиці закладів освіти це може реалізовуватися через: використання гнучких методів викладання, які допускають паузи, зміну активностей, зниження рівня стресу; запровадження методик саморегуляції (дихальні вправи, арт-терапія тощо); організацію психологічних служб та асистивної підтримки; побудову позитивної дисципліни тощо.

4. *Техніко-технологічна підтримка.* Інноваційні технології й адаптовані ресурси дедалі більше визначають успішність навчання, позаяк допомагають максимально індивідуалізувати освітній процес, підвищувати доступність навчального змісту, сприяють автономії учнів, зокрема учнів з ООП (йдеться, до прикладу, про допоміжні й адаптивні технології, цифрові платформи та спеціалізовані освітні ресурси, технічні пристрої тощо). Технологічні та ресурсні інструменти стають потужними каталізаторами, допомагаючи поєднувати педагогічні стратегії із сучасними цифровими рішеннями та створювати освітнє середовище, яке позитивно впливає на академічні результати, соціальне інтегрування та рівень самостійності таких учнів.

Наразі технологічний комплекс викладання/навчання бачиться як доволі універсальний (він відповідає вимогам НУШ, а також забезпечує можливість реагувати на низку специфічних викликів (наслідки війни, збільшення кількості дітей із травматичним досвідом, стрімка цифровізація тощо)), тож має стати основою удосконалення освітньої практики у післявоєнний період в усіх закладах освіти.

Література

1. Биков, В. Ю. (2020). Технології відкритої освіти: перспективи впровадження в Україні. *Інформаційні технології і засоби навчання*, 78 (6), 24–34.

2. Інклюзивна освіта. Підтримка розмаїття у класі : практич. посіб. / [Тім Лорман, Джоан Деппелер, Девід Харві] ; пер. з англ. К. : СПД-ФО Парашин І. С. 2010. 296 с.

3. Софій Н. Інтегрований супровід дітей з особливими освітніми потребами в умовах загальноосвітнього навчального закладу. *Особлива дитина: навчання і виховання*. 2017. № 2. С. 89–96.

4. Федоренко О. (2014). Особливості впровадження технології спільного викладання у процес навчання учнів із порушеннями слуху в різних типах освітніх закладів. *Особлива дитина: навчання і виховання*. № 4 (72). С. 75–80.

5. McIntosh, K., & Goodman, S. (2016). *Integrated Multi-Tiered Systems of Support: Blending RTI and PBIS*. Guilford Press.

6. Tomlinson C.A. (2001). *How to differentiate instruction in mixed-ability classrooms (2nd ed.)*. Alexandria, VA: Association for Supervision and Curriculum Development.

7. Friend, M., & Cook, L. (2016). *Interactions: Collaboration Skills for School Professionals (7th ed.)*. Pearson.